

трашњу противречност историје и песништва као категорије општер и посебног.

По својој композицији ова књига V. Ehrenberg-а изгледа као збирка засебних чланака о истој теми, што чини да научна аргументација није чврсто повезана са формулисаним синтезама у закључку. Отуда извесне партије књиге детаљима знатно прелазе оквир постављене хипотезе (проблематика неписаних закона, анализа табела трибута, поглавље о стратегијама, *appendix etc.* на крају књиге). Ово често удаљавање од главне теме детаљима које аутор зове „техничким“, чини упадљиву противност широко постављеној теми у уводу и зналачки формулисаним синтезама на крају. Ehrenberg-ов главни аргуменат: директна алузија на Перикла у изразу *στρατηγός* изгледа, како се чини, недовољно осветљен једним другим местом у тексту које се односи на учешће Креонта у рату Седморице (Aph. 1162: *σώσας μὲν ἑξέρων τήνδε Καδμείαν πόλιν*). Колико је у личности Креонта и Едипа изражена права личност Периклова и његове личне идеје — а колико су ове личности Софоклове биле носиоци „општих идеја које су биле у ваздуху“ (Bowra), тешко је разликовати. Исто онолико колико је тешко пронаћи тачну мисао историског Перикла у Тукидидовом Периклу. На оним местима где постоји подударност у изразу и код Софокла и Перикла појам неписаних закона Ehrenberg-ови аргументи о битној унутрашњој разлици не изгледају довољно основани.

Исто тако нагегнуто је тумачење: *post hoc* место *propter hoc* у хипотези Антигоне, да би се доказало да успех Антигоне 442 (као што каже хипотеза) није утицао на избор Софоклов за стратега 441. Мало је вероватно да би Софокле на положају хеленотамије, као важан сарадник Периклове империјалне политике, писао драму индиректно управљену против државника чију је политику потпомогао. Јер, ма колико да је напад био на интелектуалном плану усмерен против Перикла „првог човека у држави“ он је нужно морао имати и политички карактер. Не изгледа довољно убедљиво да би Перикле учествовао у Софокловом избору за стратега годину дана касније ако се томе дода још и чињеница да није много држао до песниковог војничког талента (Ath. XIII 603 e).

Извесна опречност идеолошког става између Софокла и Перикла несумњиво се намеће из укупне анализе историских извора. Али докле је ишла та опречност и да ли је увек била тако доследна — ако не примимо онај мисао који Ehrenberg приписује Перикловој употреби израза *ἄραφος νόμος* и ако знамо да је напр. у „*Ајаншу*“ кроз личност Одисеја Софокле заступао принцип доминације ума који ће код Едипа поћи на степен трагичке кривице?

И поред тога што је Софоклове драме употребио као историски извор, Ehrenberg није сасвим успео да постави ни ступањ пријатељске блискости па чак ни ступањ интелектуалне удаљености између Софокла и Перикла. Његова књига је пре интересантан методолошки покушај и као таква заслужује пажњу.

Душанка Обрадовић, Београд.

Историја народа Југославије, Београд, Просвета, 1953. II-а глава: *Наша земља у римско доба.*

Историја народа Југославије, дело на коме је радио већи број сарадника, намењена је да задовољи потребе ширег круга читалаца. Пред нама је само прва књига тога дела (када Историја буде готова имаће четири књиге), у којој се обрађује период првобитног друштва, робовласничког поретка на територији наше земље, период распадања родовских односа и постанак класног друштва и период раног и развијеног феудализма (VII — поч. XVI в.).

Нас овога пута не интересује цела прва књига, већ само њена друга глава: „Наша земља у римско доба“, коју су написали Клеменц д-р Јосип, проф. Универзитета у Љубљани, и Гестрин Фердо, хон. проф. Више педагошке школе у Љубљани. Ова глава је подељена у седам одељака, и у њима се обрађује: ширење римске власти у нашим земљама, организација римске управе у доба принципата, привреда и друштвени односи, културне прилике, наше земље у доба опште кризе римског друштва, сеоба Хуна и Германа и пропаст римске власти, Остроготска држава и обнова византиске власти.

Својим квалитетом поједини одељци ове главе не задовољавају увек потпуно. Тако је део: Ширење римске власти у нашим земљама, обрађен врло сумарно, без већег удубљивања и јаснијег истицања узрока и последица појединих догађаја. Да је можда простор био два пута већи него што је, ова би глава (а и цела књига) била неколико пута боља. Овако она се појављује прилично штуром. Сукоб Рима и Теуте сведен је на најмању меру. Други илирски рат само је споменут. О првом сукобу Рима и Делмата речено је исувише мало. О узроцима његовим и поводу нема ни речи. Не говори се о томе како су Делмати, настојећи да прошире своју територију, нападали исејске градове Трагурион и Епетион и узнемиравали Даорсе. На позив нападнутих Рим се одазвао и ступио у рат против Делмата. Ту се поново показала традиционална политика Рима — да увек иступа на страни слабијег противника, а притом сам извлачи највише користи. Ништа се у овој књизи не говори о рату 119 г. који је конзул Луције Цецилије Метел водио против Делмата, па 117 г. у Риму славио триумф de Delmatibus и добио надимак Delmaticus. Такође се не помиње устанак Делмата 78—76 г., који је тешком руком угушио проконзул Гај Косконије.

Борбе Римљана против келтских и трачких племена која су живела на територији данашње Србије само су споменуте. Међутим, те борбе нису биле мале, јер у њима гине и један Римски конзул (Гај Порције Катон), а Скордисци допиру чак до Делфа а на другој страни избијају на Јадранско море. С тим истим Скордисцима 84 г. ратује Сула, али ми то не дознајемо из ове главе. Године 75 Гај Скрибоније Курион, проконзул македонски, ратујући с овим племенима, био је први Римљанин који је допро до Дунава, како нам саопштавају стари писци, али о томе нећемо наћи ништа у нашој књизи. И о ратовима Марка Лицинија Краса 29 г. п. н. е. речено је врло мало.

Далматинско-панонски устанак објашњен је врло скучено, а местимично и нетачно, тако да се не може добити потпун и јасан преглед догађаја.

Ни остали одељци нису много боље обрађени. Често су то општа излагања која немају много везе с нашом земљом, као што је случај с одељком: „Привреда и друштвени односи“. Једино можда чине изузетак последња два одељка, који иако не потпуни отскачу од осталих, јер се из масе догађаја и непотпуних вести узимало само оно што је познато и што се сматра утврђеним.

Но поред недостатака које смо горе навели у овој глави постоје и грешке, и ми ћемо указати на неке од њих.

Када се говори о миру 228 г. између Рима и Теуте (стр. 31), вели се да је решено да илирске лађе не смеју пловити јужније од Љеша. Међутим, према изворима јужно од Љеша могу пловити илирске лађе, али само не наоружане и не више од две.

На страни 32 где се говори о пропаст ардијејске државе после Генција каже се ово: „Грчке колоније на Јадранском Мору, које су дотада само признавале врховну власт Рима, постају саставни део римске државе“. Али подаци којима данас располажемо не допуштају да се доносе овакви закључци који не одговарају стварности. Иса није пала под римску власт после пада Генцијева, јер нам о томе из-

ричито говори Ливије: „Луције Аниције, пошто у Илирији савлада краља Генција . . . објави да, према одлуци сенатској, сенат и народ римски одобрава да Илири буду слободни, а да ће он одвести посаду из свих градова, тврђава и утврђења; да ће Исејци . . . не само бити слободни, већ и данка ослобођени што су док је Генције био на власти прешли Римљанима“ (Лив. XLV, 26). Да Грчке колоније: Иса, Салона, Трагурион, Епетион као и Црна Коркира нису пале под римску власт после Генцијева пораза говори нам уговор између Исејаца и Цезара, који је нађен уклесан на плочама у Иси и Сатони. Наиме, кад је Цезар 59 год. п. н. е. добио са Галијом и Илирик, послали су Исејци њему посланство да затражи гаранџију да ће поштовати њихову слободу, њихову државу и њихове колоније. То посланство нашло је Цезара у Аквилеји 56 г. Цезар је удовољио жељи Исејаца. Његова изјава да ће поштовати исејску слободу односила се и на сам град Ису и на њену државну територију, на њена насеља на копну у Салони, Трагуриону и Епетиону, као и на насеље крај Лумбарде на Корчули. Значи, чак до Цезарова времена ова насеља нису била римска. Кад су, дакле, ове колоније пале под римску власт? Иса је изгубила своју слободу и самосталност за грађанског рата између Цезара и Помпеја. У Салони је још пре грађанског рата преовладао римски елемент, јер је Цезар био допустио римским грађанима да се тамо населе и образују свој конвент, па је Салона за грађанског рата била на страни Цезара. О Црној Коркири Апијан пише да је Август Коркиране и Мелитенце оштро казнио због њихова гусарства, старе је побио а млађе продао у робство. По томе се чини да Римљани до Августова времена још нису били потпуни господари Црне Коркире. Трагурион и Епетион могли су Римљани сматрати дефинитивно својим тек почетком нове ере (П. Лисичар, Црна Коркира. с. 25). Друге две грчке колоније Фарос и Дим(але) пале су под Власт Рима још после пораза Деметрија Хварског 219 г. Чини се да је само грчка колонија Вућное (Vudva) пала под власт Рима после пораза Генцијева 168 г.

На страни 32 каже се: „Већ 156 г. п. н. е. Римљани су ратовали против Далмата, који су од Неретве до Раше основали нов. племенски савез са средиштем у Делминијуму“. Међутим, делматска територија никада није имала овако широке границе. У прво време Делмати су живели око Делминијума, за који Страбон вели: „*Δελμων δὲ περὶ τὴν πόλιν, ἧς ἐπιθυμοῦν τὸ ἔθνος*“. Ослободивши се власти ардијског краља они нападају и покорављају нека суседна племена. Доцније нападају исејске насеобине на приморју Трагурион и Епетион. Освајањем Промоне од Либурна 51 г. п. н. е. они су своју територију проширили до највећих граница. Граница на северозападу, тј. према Либурнима, била је река Крка, а градови Промона и Скардона били су погранични. Промона је била у поседу делматском од 51 г., а Скардона је лиибурниски град. Реку Крку као граничну помињу неки антички писци. Плиније вели: „*Tituli fluvii Liburnia finis et initium Dalmatiae*“ (Plin n. h. III. 140). Птоlemeј набрајање места по Либурнији завршава са: „*Τίτον ποταμὸν ἐκβολαί*“ и градом „*Σκαρδώνα*“. Флор када говори о граници Либурније, вели: „*Illyrii seu Liburni, sub extremis Alpium radicibus agunt inter Arsiam, Titimque flumen* (Flor. II, 5). Јордан који овај податак црпи, вероватно из Флора, каже: „*Liburnes sub extremis Alpium radicibus agunt inter Arsiam Titu'umque flumen*“ (Јордан. Romana, 180). Југозападна граница била је по Страбону обала. Апијан вели да је конзул Цецилије Метел презимио у делматској Салони. Птоlemeј помиње *Δαλματίας παράλιος*. Докле се пружала њихова обала на југ није извесно, али највероватније до Макарске (Tomasehek, *Die voroslavische Topographie*. с. 50). можда само да ушћа Цетине (Вујић, Stridon s). Одавде је граница ишла на Вран-Планину, источно од Дувањскога поља, на коме се налази Делминиум. После тога граница је заобилазила са севера планину Динару, јер Страбон вели: „*Ἀρσιον δὲ ὅρος ἐστὶ μέσην τέμνον τὴν Δαλματικὴν, τὴν μὲν ἐπιδαλματίων τὴν δ' ἐπὶ θάτερα*“, па је вероватно под своје

окриље узимала и Гламочко поље (Д. Сергејевски, *Пушне белешке из Гламоча*. Гласник ЗМ БиХ 1942) избијајући на изворишта Сане и Унца, а одатле на извор Крке) Tomaschek, *Die orslavische Topographie* с. 50).

На страни 34 налазимо следеће: „Грађански рат (Цезар—Помпеј) веома је уздрмао илирска племена. Она су већином пришла Помпеју; али обалски градови који су већ делом имали право колонија били су на Цезаровој страни — Епидаур (Цавтар), Салона, Иса, Тергесте, Пола (Пула) итд.“

У овој реченици има неколико грешака и нетачности. Пре свега није истина да су сви градови који су горе набројани били на страни Цезара. На његовој су страни колико је до данас познато били само Салона и Епидаур. Што се тиче Исе, њу је М. Октавије успео да придобије да пређе на Помпејеву страну још на почетку грађанског рата, о томе пише сам Цезар у свом Грађанском рату, III 9, и она је остала њему привржена до краја рата. Да су Тергесте и Пола учествовали у овоме обрачуњу није извесно, јер операције између Цезарових и Помпејевих команданата нису допирале у ове крајеве.

Друго, потребно је видети дали су ови градови у то доба имали права колоније. Салона у доба овога рата није била колонија, у њој је само постојао конвент римских грађана. Она је, како је то доказао Грга Новак у расправи *Исејска и римска Салона*, основана као колонија *Martia Iulia* 34/33 г. п. н. е. Иса у то време није могла бити римска колонија, јер она није била римски поданик већ савезник Рима. Али када је прешла на Помпејеву страну и крајем рата била заузета од Цезарова легата Ватинија, Иса је скупо платила што је пристала уз Цезарове непријатеље. Она је изгубила своју потпуну самосталност и од слободног града постала *oppidum civium Romanorum* и највероватније пре Веспасијана добила градско право (*Fluss, Isa. RE Supl. V, 349*). Тергесте је постао колонија 33 г. п. н. е., а и Пола вероватно исте 33 г. (*Kornemann, Coloniae. RE, IV, 526*), те према томе за грађанскога рата ни оне нису биле колоније. Једино није извесно кад је Епидаурум постао колонија, али како је и у њему био конвент римских грађана као и у Салони, а Салона није била колонија за Цезарова времена, тешко је примити да је Епидаурум то могао бити онда, поготово што се он у то доба нигде на споменицима не помиње као колонија.

Тамо где се говори о далматинско-панонском устанку (с. 36) каже се: „Заједно са бреучким Батоном, овај (Батон Дезидијат) је победио римску војску на реци Вуки“. Међутим, у томе сукобу устаници су у почетку заиста имали успеха, јер су успели да оне римске војнике који су били изван логора приморају на бекство и повлачење у опкопе. Али затим они који су били унутра дочекају непријатеља и победе га (Н. Вулић, *Далматинско-панонски устанак*. Глас LXXXVIII, с. 238).

У другом одељку ове главе: „Организација римске управе у доба принципата“ налазимо још у почетку (стр. 37) на следећу реченицу: „... на територији данашње Србије ... била је успостављена провинција Мезија (*Moesia* 9, г. п. н. е.)“. Ово тврђење данас је неодрживо, јер највећи број околности говори да је Мезија постала провинција пред крај Августове или почетком Тиберијеве владе. Она се први пут помиње као провинција код Тацита (*Ann. I, 80*), „*prorogatur* *Porraeo Sabino provincia Moesia, aditis Achaia et Macedonia*“.

На 39 страни срећемо се с овим: „У сенатским провинцијама постављани су сенатори за пропреторе“. У ствари гувернери сенатских провинција зову се сви *proconsule* (*ἀνθύπατος*), по чему су те провинције назване *proconsulares*. Оне се деле на конзулске, као што су Азија и Африка, и преторске све остале, према томе да ли је намесник ранга конзулског или преторског. Дакле, нису били сви намесници пропретори.

На истој страни стоји следећа реченица: „Муниципије су имале само „латинско право“ тј. аутономно уређење и ограничен *conubium et commercium*“. Међутим муниципије се деле на: *civitates sine suffragio* и на *municipia cum suffragio et iure honorum*, па грађани ове последње кад се налазе у Риму имају пуно грађанско право.

При објашњавању доримских имена неких места чињене су грешке, па зато и можемо прочитати на страни 46 ово: „Од имена предримских градова у нашим земљама треба споменути *Nevidunum*, што значи „Нови град“, данас Дрново код Кршкога, *Singidunum* „град некога Келта (?) именован Сингоса“ данас Београд, затим *Siscia* данас Сисак, очевидно су речи келтског порекла“. Нас овде интересује име Београда. Овакво објашњење је наивно и свакако је позајмљено од некога који није био упућен у проблематику овога питања. Одбацимо на страну да је *Singidunum* добио име, баш, по некоме Келту који се звао Сингос, већ погледајмо да ли је *Singidunum* сасвим келтска реч. *Tomaschek (Die alten Thraker* с. 90) је рекао да је име *Singidunum* састављено из два дела — „*singi*“ и „*dunum*“. За „*dunum*“ је брзо утврђено да је келтска реч, док је део „*singi*“ доскора био необјашњен. У новије време се сматра да је део „*singi*“ трачког порекла. То мишљење развио је Р. Марић у своме чланку *Прилози античкој историји Београда* изашлом у Гласу ССН (1951), и оно се оснива на чињеници да још нека трачка имена садрже у себи део „*sing*“, као *Σιγγίδαβα*, данас Дава на Муресу, *Σιγγος* на источној обали Халкидика и острво *Σιγγα* на Дунаву близу Београда, које спомиње Теофилакт Симоката за чије име Марић држи да је трачког порекла. На основу тога се тврди да је део „*sing*“ у речи *Singidunum* трачког порекла, и да су Келти, кад су дошли у те крајеве, томе делу додали своје „*dunum*“ и на тај начин келтизирали име овога места.

Ово на што ћемо сада указати вероватно је највећа грешка у целој књизи. На страни 49 стоји: „У оквиру својих реформи Диоклецијан је све наше провинције, осим Хистрије и Венеције, сјединио у префектуру Илирик (*Illyricum*), са главним градом Сирмијем“. Међутим, за Диоклецијана још нису биле створене префектуре. Он је почео са великим реформама, али оне нису биле завршене за његова живота. Његов следбеник Константин углавном је реализовао те реформе до краја. Згодно је овога момента указати на карту (стр. 56), која носи назив: „Наше земље после Диоклецијанових реформи“, али на којој се не види никаква префектура Илирик, што је и правилно. Кавав контраст између текста и карте у једној истој књизи!

Префектуре се јављају за Константинова времена¹⁾, јер је он коначно одвојио цивилну од војне власти и префекте преторија учинио сасвим цивилним функционерима а затим поделио Империју међу њима²⁾. За Константинова времена основане су само три префектуре:³⁾ 1) Галија са Британијом и Шпанијом, која је обухватала такође Мавретанију Тингитану, данас Мароко. 2) Италија са Африком и Илириком, где су спадале Македонија и Грчка и 3) Оријент са Египтом, Малом Азијом и Тракијом⁴⁾. Четврта префектура, Илирик, није створена пре 395 год. Она се први пут јавља те или одмах после те године⁵⁾ и била

1) Otto Seeck, *Geschichte des Untergangs der antiken Welt*. Stuttgart 1921, II 2 S. 507—512.

2) André Piganiol, *Histoire de Rome*. Paris 1939. S. 464.

3) O. Seeck на истом месту; A. Piganiol на истом месту.

4) O. Seeck, наведено дело в. с. 39.

5) F. Lot, *Date du partage de l'Illyrie entre l'Occident et l'Orient*, *Revue des études anciennes* T. XXXIII (1936) s. 325—6; Eugène Albertini, *L'Empire romain*. Paris 1938, с. 412. Г. Острогорски, *Историја Византије* Бгд. 1947, с. 18.

је састављена од дијецеза Dacia (Dacia ripensis, Moesia I, Dardania, Dacia mediterranea, Prevalitana) и Macedonia (Macedonia, Macedonia Salutaris, Thessalia, Achaia, Epirus nova, Epirus vetus, Creta). Седиште ове префектуре било је у Тесалоници (Солун).

На крају бисмо указали и на то како су извесне латинске речи написане у овој глави. На карти (стр. 56) стоји: Durrhachium место Durrhachium, Lychnidus а треба Lychnidus, а на страни 89 стоји conubium уместо connubium, comercium уместо commercium, Constitutio Antoniana а треба Constitutio Antoniniana, principes место princeps.

Ј. Динић, Београд.

ХОМЕР У НАШИМ КЊИЖЕВНОСТИМА

Покушај библиографије превода *Илијаде* и *Одисеје*
и радова о Хомеру

А) Преводи

1) Преводи на србскохрватском

(по азбучном реду)

- 1) Бановић Светислав Србољубов превео III-е певање *Илијаде* Јавор 1877, стр. 241—242.
- 2) Vinařički Dragutin дао је „koliko moguće vĕran metrički prevod pĕrvoga pĕvanja od Iliade po gĕrĕckomu tekstu, i pored nĕga prostonarodni prevod.“ *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska IX, 1843, br. 24*, донела је само почетак из његова простонародног превода. Стих: народни десетерац.
- 3) Врбца Лабуд М. превео I-о, II-о (без пописа бродова), III-е и IV-о певање *Илијаде у Новој Зеши*, св. I, II и IV год. 1889, и I-о певање *Одисеје* у Сарајевском листу год. 1893, бр. 144—145. Стих трохејски четрнаестерац.
- 4) Демелић Петар: *Омирова Илијада, с' еллинског преведена Петром Демелићем Панџвским, I-III песма*. У Будиму 1832. Стих: хексаметар. Српски Летопис 33 (1833) стр. 69 ил. донео је у његову преводу из IV-ог певања „Парче“ (Δ 419—488) и тик за његовим преводом и Гњедићев руски превод те исте партије, с напоменом да би српски читаоци могли упоредити његов превод с Гњедићевим.
- 5) Живковић Мита: *Омирова Илијада с јелинског превео . . .*, певање I-II, у рукопису који је својина Јелене Живковић, професора у пензији, ћерке Мите Живковића. Стих: народни десетерац.
- 6) Казали Иван Дум превео „Iliade Omerove pĕvanje prvo“, у VIII Programma dell' J. R. Ginnasio Completo di prima classe in Zara 1858, pg. 29—55, и „pĕvanje tretje“ у Programma dell' J. R. Ginnasio Completo di prima classe 1861, pg. 3—20 (вид. и Iskra, Zadar, I, 1891, br. 21—22, str. 173—174, 181—184) и VI-о певање у „Дубровнику“ I, 1866, стр. 351 и даље. Вице Медини у говору над гробом Антуна Казали саопштио је да је А. Козали превео целу *Илијаду* (вид. часопис Искра IV, 1894, бр. 2). Стих: народни десетерац.
- 7) Костић Лаза превео је из VI-ог певања ст. 390—502, Српски Летопис св. 97 (1858), стр. 153 и даље, затим I-о певање, Срп. Летопис св. 98 (1858), стр. 109 и даље, и св. 99, стр. 159 и даље (вид. и *Песме*, Нови Сад 1909, стр. 15—56), и II-о певање, Јавор 1874, бр. 1, 2, 5 и 8 (стр. 13—16, 47—50, 137—140, 235—238). Стих: народни десетерац.
- 8) Маретић Томо превео *Илијаду*, која је изишла у неколико издања: I-о издање (Матице Хрватске), Загреб 1883; II-о (српско државно), Београд 1905 (ћирилицом); III-е (Мат. Хрватска), Загреб 1912,